

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาภัยอันตราย (Hazard Identification) ที่เป็นความเสี่ยงเบื้องต้นของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติน้ำตกโตนงาช้างที่มาจากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและเพื่อประเมินระดับขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวทางด้านสังคมของน้ำตกโตนงาช้างตลอดจนนำเสนอรูปแบบการจัดการความเสี่ยงเบื้องต้นที่เหมาะสมกับพื้นที่อนุรักษ์ของน้ำตกโตนงาช้าง

การวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการใช้แบบสอบถามแบบมีโครงสร้างกับกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว จำนวน 313 ราย และการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง สำหรับสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโตนงาช้าง และผู้ประกอบการค้าภายในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโตนงาช้าง รวมจำนวน 15 ราย หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์โดยการหาค่าร้อยละ การค้นหาภัยอันตรายจากพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ทำการประเมินความเสี่ยงเบื้องต้นด้วยการใช้ Checklist เพื่อให้ค่าความเสี่ยง การวัดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวทางด้านสังคม ปริมาณนักท่องเที่ยวของพื้นที่แต่ละชั้น ดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

- 5.1.1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง
- 5.1.2 พฤติกรรมที่เป็นความเสี่ยงต่อน้ำตกโตนงาช้าง
- 5.1.3 ปริมาณนักท่องเที่ยวของพื้นที่ในแต่ละชั้น
- 5.1.4 มาตรการในการจัดการความเสี่ยง

5.2 ข้อเสนอแนะ

- 5.2.1 พฤติกรรมที่เหมาะสมของนักท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์
- 5.2.2 ปัญหาและอุปสรรคต่อการวิจัย
- 5.2.3 ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการวิจัยครั้งต่อไป

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ผลการศึกษาเกี่ยวกับเพศ อายุ และระดับการศึกษาของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวหน้าตกโตนาซาซัง สรุปได้ว่า นักท่องเที่ยวทั้งสองเพศมีจำนวนใกล้เคียงกัน เป็นนักท่องเที่ยวที่มีช่วงอายุระหว่าง 21-30 ปี มากที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่อยู่ในวัยหนุ่มสาว ซึ่งเป็นวัยที่รักอิสระ ชอบท่องเที่ยว หาประสบการณ์ รวมกลุ่มพบปะสังสรรค์ และสัมผัสธรรมชาติ และนำตกโตนาซาซังเป็นน้ำตกที่มีความงดงาม อีกทั้งมีกิจกรรมต่าง ๆ มากมายให้ทำ เช่น การเล่นน้ำตก การเดินป่า การดูนก ซึ่งวัยหนุ่มสาวเป็นวัยที่ชอบการท่องเที่ยวแบบนี้มากกว่าวัยอื่น ๆ ส่วนผู้ใหญ่ที่มาท่องเที่ยวก็นักจะมาแบบพักผ่อนกับครอบครัว นำอาหารมารับประทานด้วยกัน ซึ่งก็เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่นักท่องเที่ยวแบบครอบครัวนิยมมาก นักท่องเที่ยวมีการศึกษาในระดับอนุปริญญาและปริญญาตรีมากที่สุด แสดงให้เห็นว่านักท่องเที่ยวมีระดับการศึกษาปานกลางค่อนข้างสูง นิยมแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมากกว่านักท่องเที่ยวที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า อาจจะเป็นเพราะ ผู้ที่ได้รับการศึกษาค่อนข้างสูงมีความเข้าใจถึงคุณค่าและประโยชน์ของการท่องเที่ยวธรรมชาติได้ดีกว่า นักท่องเที่ยวเป็นนักเรียนและนักศึกษามากที่สุด เพราะบุคคลเหล่านี้ต้องการหาเวลาสัมผัสธรรมชาติ ด้วยมีเวลาว่างมากและไม่ต้องรับผิดชอบหน้าที่งานประจำจึงทำให้มีเวลามากพอที่จะมาเที่ยวชมธรรมชาติ นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาเที่ยวที่น้ำตกโดยใช้รถยนต์ส่วนตัวเป็นยานพาหนะเพราะความสะดวกสบาย ประกอบกับเส้นทางคมนาคมอยู่ในสภาพดี และระยะทางไม่ไกลจากตัวเมืองมากนัก การเดินทางมาเที่ยวที่น้ำตกโตนาซาซัง นักท่องเที่ยวมีวัตถุประสงค์หลักที่จะมาเล่นน้ำ ชมทิวทัศน์และนำอาหารมารับประทาน และมีบางหมู่คณะที่มาตั้งค่ายพักแรมและมาเดินป่าเป็นวัตถุประสงค์หลัก และการได้ชมบรรยากาศของน้ำตกก็เป็นประโยชน์ทางอ้อมอีกอย่างหนึ่ง

5.1.2 พฤติกรรมที่เป็นความเสี่ยงต่อน้ำตกโตนาซาซัง

พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวสามารถทำให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวได้เป็นอย่างมาก พฤติกรรมที่สร้างผลกระทบต่อระบบนิเวศ ได้แก่ ทิ้งขยะ เศษอาหาร โฟม ถุงพลาสติกลงน้ำ ทิ้งขวดแก้วแตกลงน้ำ ทิ้งก้นบุหรี่ลงกอหญ้า ใช้สับและแคมปู การขูดขีดและทำลายต้นไม้และก้อนหิน การดื่มสุรา การขโมยของไม้ทิ้งขยะลงในถังที่จัดให้ ปัสสาวะ อุจจาระลงน้ำ เก็บของป่า สัตว์น้ำ ก้อนหินไปเป็นของตนเอง ปูเสื่อทับต้นไม้ ซื้ออาหารจากร้านที่ใช้กล่องโฟม รับประทานอาหารในเขตห้าม ผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยตรงต่อระบบนิเวศของน้ำตกโตนาซาซัง เช่น การปล่อยของเสีย ปัสสาวะ อุจจาระลงในน้ำเป็นการแพร่เชื้อโรคและทำให้แหล่งน้ำสาธารณะเกิดการปนเปื้อน และสกปรก เชื้อโรคสามารถที่จะแพร่ขยายไปสู่ผู้อื่นได้ด้วย การทิ้งขยะที่ไม่ย่อยสลายก็ทำให้เกิดการสะสมอุดตัน มีผลกระทบต่อทัศนียภาพที่สวยงาม

นอกจากนี้ยังมีผลกระทบทางอ้อมที่เกิดขึ้นต่อสัตว์ป่าและพรรณพืช ตลอดจนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว อันจะทำให้เสน่ห์ของน้ำตกโตนงาช้างลดความสำคัญลงไป

จากการศึกษาวิจัยพบว่านักท่องเที่ยวนั้นพึงพอใจการจัดการท่องเที่ยวของน้ำตกโตนงาช้างมาก โดยเฉพาะความประทับใจในธรรมชาติของป่าโตนงาช้างและน้ำตก จึงมีนักท่องเที่ยวสลับเปลี่ยนหมุนเวียนมาเยี่ยมชมตลอดเวลาทุกช่วงฤดูกาล สิ่งที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจมากที่สุดคือ ป้ายสัญลักษณ์แนะนำเรื่องต่าง ๆ ทางเดินและน้ำใช้ ซึ่งสามารถแนะนำนักท่องเที่ยวให้รู้จักน้ำตกโตนงาช้างและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโตนงาช้างได้เป็นอย่างดี สิ่งที่นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในระดับที่น้อย ได้แก่ เรื่องโทรศัพท์สาธารณะ สถานที่พักผ่อน และการให้บริการการท่องเที่ยว รวมถึงการรักษาความปลอดภัย และการให้ความรู้กับนักท่องเที่ยว ปัญหาที่ต้องเร่งแก้ไขของน้ำตกโตนงาช้าง คือ พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว การควบคุมการจำหน่ายสินค้าและอาหารในราคาถูกและการแก้ไขความสกปรกของน้ำตก ส่วนเรื่องอื่น ๆ ยังไม่มีปัญหามากนัก

5.1.3 ปริมาณนักท่องเที่ยวของพื้นที่ในแต่ละชั้นน้ำตก

ปี 2544 มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมน้ำตกและใช้สถานที่ภายในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโตนงาช้างทั้งหมด 409,965 คน คิดเฉลี่ย 34,164 คน/เดือน เพราะฉะนั้นจะมีนักท่องเที่ยวหมุนเวียนประมาณ 1,139 คน/วัน โดยนักท่องเที่ยวเข้าถึงพื้นที่น้ำตกแต่ละชั้นได้ ดังนี้ ชั้นที่ 1, 2, 3 รวมทั้งบริเวณน้ำตกที่อยู่ใกล้เคียงร้านค้า คิดเป็นร้อยละ 80 (จากจำนวน 313 ตัวอย่าง) ชั้นที่ 4 คิดเป็นร้อยละ 15 ชั้นที่ 5-7 ร้อยละ 5 เพราะเส้นทางมีความลาดชันสูงไม่ปลอดภัยถ้าไม่ชำนาญเส้นทาง

ทรัพยากรนันทนาการหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวของน้ำตกโตนงาช้าง โดยภาพรวมมีศักยภาพอยู่ในระดับกลาง โดยมีภาพลักษณ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตกและพื้นที่ป่า ปริมาณการใช้ประโยชน์ของพื้นที่จะมีความเข้มข้นที่สุดในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว จึงทำให้ระดับความรุนแรงของผลกระทบในแหล่งท่องเที่ยวโดยรวมยังปรากฏพบน้อยมากในบริเวณพื้นที่ชั้นบนของน้ำตก เพราะการเข้าถึงยังไม่สะดวกนัก เพราะสภาพภูมิประเทศลาดชัน อีกทั้งปัจจุบันเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโตนงาช้างมีการพัฒนาเพื่อรองรับการใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวอยู่แล้วในระดับหนึ่ง ระดับความเหมาะสมของสิ่งอำนวยความสะดวกโดยรวมจึงอยู่ในระดับปานกลาง แต่ในอนาคตการท่องเที่ยวมีแนวโน้มด้านปริมาณนักท่องเที่ยวที่จะเพิ่มมากขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยว ชุมชนและเขตรักษาพันธุ์ที่จะต้องมีแนวทางที่เหมาะสมในการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ให้ยั่งยืนร่วมกัน

5.1.4 มาตรการในการจัดการความเสี่ยง

เมื่อวิเคราะห์การได้รับความเสี่ยงของน้ำตกโตนาซ้าง คงไม่สามารถที่จะมองเฉพาะว่า น้ำตกจะเกิดความเสียหาย หรือสูญเสียอะไรไปบ้างเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบรวมทั้งระบบ นั่นคือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโตนาซ้าง และน้ำตกทุกแห่ง ๆ เป็นองค์ประกอบย่อยที่มีความสำคัญ เพราะเป็นพื้นที่ต้นน้ำ ผันน้ำไปตามลุ่มน้ำต่าง ๆ หล่อเลี้ยงพืชพรรณและชีวิตสัตว์ป่าทั้งหมดภายในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโตนาซ้าง ดังนั้นการจัดการจึงต้องมีความครอบคลุมซึ่งสามารถเลือกปฏิบัติและนำมาเป็นกฎระเบียบถือปฏิบัติได้หลายวิธีการ

มาตรการที่ 1 การฟื้นฟูและแก้ไขปัญหาคือความเสื่อมโทรมในพื้นที่

โดยต้องรีบแก้ไขในปัญหาเร่งด่วนก่อนเป็นอันดับ เช่น ในเรื่องของขยะมูลฝอยที่ต้องหาวิธีการกำจัด การปรับปรุงภูมิทัศน์ ปลูกต้นไม้ทดแทน

มาตรการที่ 2 การควบคุมปริมาณและคุณภาพของนักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับขีดความสามารถในการรองรับ

เป็นการควบคุมและเฝ้าระวังสถานการณ์ในระยะยาวไม่ให้เกิดผลกระทบขึ้นกับสภาพแวดล้อม หรือเป็นการช่วยป้องกันและบรรเทาความรุนแรงของความเสี่ยงเบื้องต้นที่จะเกิดขึ้น

มาตรการที่ 3 การควบคุมทางด้านพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว

การกำหนดจรรยาบรรณที่ดีให้นักท่องเที่ยวถือปฏิบัติ เป็นเสมือนข้อตกลงหรือความร่วมมือกันระหว่างเขตรักษาพันธุ์ ๆ และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ท่องเที่ยว เช่น การงดใช้สับและแคมป์ในการเล่นน้ำตก เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการจัดการในด้านต่าง ๆ อีกหลายวิธีการด้วยกัน ดังนี้

(1) การเพิ่มความสามารถในการรองรับของน้ำตกโตนาซ้าง

(1.1) กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน

1.เขตพัฒนาการท่องเที่ยวถึงธรรมชาติ ได้แก่ เขตที่ยอมให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวเต็มพื้นที่ภายใต้ข้อจำกัดในการควบคุมระดับขีดความสามารถในการรองรับกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว คือยินยอมให้มีสิ่งปลูกสร้างหรือมีกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวสำหรับย่านบริการจัดอยู่ในเขตนี้ด้วย

2.เขตท่องเที่ยวธรรมชาติ ได้แก่ พื้นที่ธรรมชาติที่จะต้องรักษาสภาพไว้เป็นสภาพธรรมชาติที่สวยงามเป็นเอกลักษณ์ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวอยู่แล้ว ควรนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวได้ แต่ควบคุมไม่ให้มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการใด ๆ นอกจากสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เช่น ทางเดิน ที่นั่งพักผ่อน

3.เขตอนุรักษ์ ได้แก่ พื้นที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทั้งหมด พื้นที่เหล่านี้ อาจมีสภาพเป็นป่าไม้ ภูเขาหิน ไม้ยืนต้น ซึ่งต้องอนุรักษ์ไว้ไม่ให้มีกิจกรรมใด ๆ ตามกฎของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

4. เขตเพื่อการศึกษาและทำการวิจัย ได้แก่ พื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชีวภาพและมีคุณสมบัติเพื่อการศึกษาของหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งนักเรียน นักศึกษา

(1.2) การจัดการพื้นที่ท่องเที่ยว

1.ควบคุมและดำเนินการให้น้ำตกโตนงาซังเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ตามกฎระเบียบของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโตนงาซัง โดยการแบ่งเขตการท่องเที่ยวให้ชัดเจน (ภาครัฐบาล)

2. เปิดโอกาสให้ร้านค้าร้านอาหารในพื้นที่มีส่วนรับผิดชอบในการดูแลพื้นที่และรักษาผลประโยชน์ร่วมกัน เพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการ (ภาคเอกชน)

3. อบรม ประชาสัมพันธ์ และแนะนำนักท่องเที่ยวให้ปฏิบัติตัวอย่างถูกต้องเพื่ออนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว

4. ให้การอบรมเจ้าหน้าที่เพื่อให้ปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัด

(1.3) การจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาและส่งเสริมการท่องเที่ยว

ปัญหาของน้ำตกโตนงาซังควรได้รับการแก้ไขและปรับปรุง รวมทั้งการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้สามารถรักษาสภาพแวดล้อมที่ดี สร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยวและสร้างผลทางเศรษฐกิจต่อผู้ประกอบการและประชาชน

- ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

(1) จัดทำแผนแม่บทการใช้ประโยชน์ที่ดิน จัดทำผังเขตพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งธรรมชาติ วางโครงข่ายทางดินเท้า กำหนดเขตการใช้ที่ดินย่อย จัดวางผังสาธารณูปโภค

(2) กำหนดให้มีการจัดทาระบบบำบัดน้ำทิ้งและน้ำโสโครกจากร้านอาหาร และห้องสุขาในพื้นที่

(3) จัดสร้างเตาขยะที่มีประสิทธิภาพ หรือหลุมฝังกลบที่เหมาะสม โดยวางมาตรการในการจัดเก็บขยะอย่างทั่วถึง ตลอดจนวางมาตรการการแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากระบบเก็บขนขยะ หลุมขยะ หรือจากเตาเผา เช่น ควัน และกลิ่นรบกวน เป็นต้น

- ด้านการบริการ

1. ส่งเสริมและปรับปรุงให้การบริการได้มาตรฐาน สะอาด ถูกสุขลักษณะ และบริการอย่างมีไมตรีจิต
2. ปรับปรุงอาคารและสิ่งก่อสร้างให้เป็นมาตรฐาน แต่คงรูปแบบธรรมชาติไว้ให้มากที่สุด
3. สนับสนุนการรวมกลุ่มผู้ประกอบการเพื่อการดูแลควบคุมด้านการประกอบการให้มีคุณภาพเพิ่มขึ้น
4. จำกัดหรือห้ามการบริการที่ผิดกฎหมายหรือผิดศีลธรรม
5. ห้ามใช้โฟมบรรจุอาหารสำหรับขายในพื้นที่ท่องเที่ยว

(1.4) การจัดการด้านอื่น ๆ

1. วางมาตรการที่มีประสิทธิภาพในการจัดเก็บรายได้จากนักท่องเที่ยว เพื่อการพัฒนาและอนุรักษ์น้ำตกโตนงาช้าง
2. ส่งเสริมการศึกษาสำหรับเยาวชน และจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ พรรณพืช และสัตว์ป่า
3. มีมาตรการด้านการดูแลรักษาความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวอย่างมีระบบ
4. จัดเตรียมข้อมูลเพื่อการเรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 พฤติกรรมที่เหมาะสมของนักท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์

การแสดงออกของพฤติกรรมต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยววันนั้น สามารถมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวได้เป็นอย่างมาก ถ้าขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง การที่จะเที่ยวแบบรักษาลิ่งแวดล้อมตั้งเริ่มต้นตั้งแต่การเตรียมตัว

(1) จรรยาบรรณของนักท่องเที่ยวผู้รักธรรมชาติ

- การตระหนักรู้ว่าการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติจะสามารถช่วยสร้างผลกำไรให้ในอนาคต คือมีแหล่งท่องเที่ยวที่ดี ๆ ไว้ให้มาเที่ยวได้ตลอดไป

- หลีกเลี่ยงการใช้มากเกินไป และลดการเกิดของเสีย ขยะมูลฝอย คือรู้ใช้แต่พอดี

- ขณะเดียวกันต้องรักษาและส่งเสริมให้ระบบสังคม วัฒนธรรมและความหลากหลายทางธรรมชาติยังคงอยู่

- การศึกษาประวัติศาสตร์ของสถานที่ที่จะไปเที่ยวก่อนทุกครั้งเพื่อที่จะได้เข้าใจในระบบสังคมและวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นนั้น ๆ

(2) นักท่องเที่ยวที่ดีต้องปฏิบัติตัว ดังนี้ คือ

- ต้องเคารพในกฎระเบียบของสถานที่นั้น ๆ

- ไม่สนับสนุนหรือเก็บของป่า ต้นไม้ และสัตว์ป่าหรือสิ่งใด ๆ ก็ตามจากสถานที่ที่เราไปเที่ยว

- ทิ้งขยะในภาชนะที่ตั้งรองรับไว้

- ไม่ขีดเขียนลงบนต้นไม้และก้อนหินหรือส่วนใดของ ๆ ของสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานที่ท่องเที่ยว

- ไม่ทำเสียงดังรบกวนนักท่องเที่ยวคนอื่น ๆ

- ศึกษาสภาพเส้นทางท่องเที่ยวให้เข้าใจ และไม่ออกนอกเส้นทางที่กำหนด

5.2.2 ปัญหาและอุปสรรคต่อการวิจัย

ปัญหา

ความสามารถในการวิจัยของผู้วิจัยมีความจำกัด เนื่องด้วยต้องใช้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ในการวิเคราะห์ร่วมด้วย ซึ่งผู้วิจัยเป็นนักสังคมศาสตร์

อุปสรรค

สภาพภูมิอากาศของพื้นที่ศึกษามีฝนตกมาก ทำให้การเก็บข้อมูลในภาคสนามต้องใช้เวลาเพิ่มขึ้น

5.2.3 ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษารูปแบบกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับพื้นที่อนุรักษ์
2. การศึกษาแนวทางการเพิ่มระดับความสามารถทางการรองรับการท่องเที่ยว
3. การศึกษาสภาพการเปลี่ยนแปลงของชุมชนสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศของน้ำตก ไตนาช้างจากการนันทนาการท่องเที่ยว